visat.

tardor 2025

L'elogi del traductor

Tània López

[1] Joana Castells Savall ha guanyat el Premi Traducció Montserrat Franquesa amb *El déu de les falgueres* (Males Herbes), de Daniel Galera, una de les veus ineludibles de la narrativa brasilera contemporània. Aquest premi, promogut pel PEN Català, és un reconeixement anual a l'excel·lència en la traducció literària al català, però sobretot és la celebració d'un ofici que articula ponts invisibles entre llengües i imaginaris. Més que un guardó, funciona com un tribut a una pràctica essencial: l'art d'apropar les veus del món a la nostra llengua amb una mescla exigent de sensibilitat lingüística, precisió tècnica i llibertat creadora.

El déu de les falgueres és un recull de tres novel·les breus —de *tres nouvelles*, aquest subgènere literari que no acaba de trobar una bona traducció al català— que es podrien inscriure dins l'ampla categoria genèrica de la ficció especulativa. Es tracta d'un llibre que interroga el present i projecta el futur: des de l'esquinçament polític derivat del gir autoritari del 2018 al Brasil, passant per una distopia tecnològica que dilueix la frontera entre vida i mort, fins a la "mitologia del futur" de Bugònia, on natura i comunitat exploren la possibilitat d'un nou pacte fundacional.

Aquest entramat temàtic es pot llegir també com una declaració implícita a favor de la traducció: Castells explicita una poètica de taller, travessada per la definició etimològica de María Moliner —«traduir. del llatí *traducere*, 'passar, conduir a l'altra banda'»— i per una praxis que conjuga notes al peu, recerca rigorosa i atenció a la respiració dilatada de la prosa de Galera.

Els finalistes del Premi Montserrat Franquesa a La Setmana

La Setmana del Llibre en Català va acollir el 22 de setembre les defenses del Premi Montserrat Franquesa. En aquest acte, els quatre finalistes van presentar i defensar la seva proposta davant del públic

en una taula rodona conduïda per la traductora i presidenta del jurat, Dolors Udina. L'encontre va esdevenir, així, no només una competició simbòlica, sinó també un espai de reflexió compartida sobre la responsabilitat estètica i política de traduir, entesa com la forma més profunda —i potser més humil— de diàleg entre cultures.

En aquest acte, la guanyadora del premi va tancar la seva intervenció amb una citació que condensa el seu horitzó ètic com a traductora: "la capacitat inexpugnable de la literatura d'incidir en la nostra mirada sobre el present i d'omplir de sentit la incertesa inherent al futur". L'evocació de les inundacions de Porto Alegre el 2024 injecta al seu comentari una capa de realitat que reforça l'urgència de l'obra: imaginar per poder habitar. En darrer terme, el seu discurs es pot llegir com una crònica cultural posicionada: celebra Galera, reclama ampliar el cànon traduït i recorda que traslladar mons —del portuguès al català— és també un acte de resistència cívica, una pràctica que, com la literatura, insisteix i persisteix contra l'oblit i la simplificació.

Un altre finalista d'aquesta edició ha sigut Pau Sanchis amb la seva traducció d'*El Museu de la Rendició Incondicional (Angle Editorial)* de l'escriptora iugoslava Dubravka Ugrešić. Ugrešić, tal com va assenyalar Sanchis a La Setmana, va fer del collage i del patchwork una autèntica signatura estilística, que es pot rastrejar des de la frescor experimental de la seva primera novel·la *Štefica Cvek u raljama života* fins a les densitats polifòniques d'*El Museu de la Rendició Incondicional*. La seva obra, permeable i heterodoxa, combina sense jerarquies gèneres, llengües i universos culturals: des de les pulsacions arquetípiques del conte popular fins a la ironia distorsionada de Gógol, passant per Brodsky i les iconografies efímeres de la cultura pop. El resultat és una escriptura que oscil·la entre la narració i l'assaig, i que, com bé els lectors més avesats podran advertir, s'inscriu en el gènere de l'autoficció. No obstant això, al principi d'*El Museu de la Rendició Incondicional,* l'autora ens sostreu de la nostra temptació de llegir les seves obres com a confessions encobertes: "la pregunta de si aquesta novel·la és autobiogràfica podria ser competència, en algun moment, hipotètic, eventual, de la policia, però no del lector". Aquesta advertència sintetitza la seva estètica: la importància es desplaça de l'origen factual cap al muntatge narratiu, on veritat i ficció es dissolen en un

mateix flux creatiu. L'estructura fragmentària i multilingüe, d'una traduïbilitat sempre problemàtica, es converteix en una al·legoria de la identitat híbrida de l'autora i de la seva condició d'exiliada, trencant així qualsevol pretensió de coherència lineal o homogènia.

La complexitat de la seva literatura fa del traductor un veritable arqueòleg cultural, obligat a reconstruir contextos, matisos i tensions entre llengües que no es traslladen sense pèrdues. Però més enllà del repte tècnic, el que emergeix és l'esquelet temàtic que sosté la seva obra: l'exili com a desarrelament existencial, la memòria com a espai disputat, la dissolució traumàtica de Iugoslàvia i una diatriba implacable a les màscares polítiques i culturals del nostre temps. La seva prosa, intel·lectualment ferma i emocionalment incisiva, s'erigeix en contra de tota simplificació i en defensa d'una complexitat que és, alhora, ètica i estètica. Així, davant la banalització cultural i la manipulació política, l'obra d'Ugrešić invoca la ironia com a arma fina, la llibertat creativa com a principi rector i la lucidesa com a antídot contra el pensament únic.

La jornada també va comptar amb la defensa de Pau Sabaté, qui ha estat nominat per la seva acurada traducció de *Poemes de resistència* (Saldonar) de Iannis Ritsos. Sabaté va subratllar el caràcter idiosincràtic i envitricollat de la traducció poètica, alhora que es va erigir en homenatge a una de les veus majors de la literatura grega del segle XX. Sabaté no es va limitar a narrar les penúries tècniques de l'ofici de traductor, sinó que va apuntar directament a la intricada responsabilitat d'interpretar uns versos que transcendeixen la subjectivitat lírica, en tant que condensen "les vicissituds, els sofriments i les esperances de tot un poble".

En la lectura de Sabaté, Ritsos es dibuixa com un escriptor d'una prolificitat gairebé monàstica, sotmès a una disciplina que l'empenyia a invertir "jornades laborals de vuit hores" en el cultiu obstinat de la paraula escrita. Sabaté ressalta que d'aquest rigor emergeix una obra de dimensió mastodòntica: irregular en l'acabat, però constant en la fidelitat a un nucli ètic i estètic inalterable. Títols com *Grecitat* o *La senyora de les vinyes* capturen l'afany combatiu dels anys quaranta, marcats per l'opressió nazi i la guerra civil grega. En contraposició, peces com *La cassola renegrida* o *Els parèntesis* filtren una veu més domèstica i confidencial que, al seu torn, és

travessada pel context històric per la rereguarda.

Sabaté va expressar que veu en la poesia de Ritsos una lliçó que avui pren una vigència renovada: “es pot fer poesia política sense que deixi de ser altíssima poesia”. Així, el parlament de Sabaté va (con)cloure amb la reivindicació de la literatura com a baluard de la memòria col·lectiva, com a instrument de dissens i, sobretot, com a espai on fer arrelar una esperança que, com els versos del poeta, resisteixi les erosions del temps i de l’oblit.

Albert Nolla ha sigut un altre finalista dels premis per la seva traducció d’*Onnagata i altres contes* (Cràter) del japonès Yukio Mishima. Nolla va posar de manifest, no sols la importància de Mishima dins la literatura japonesa del segle XX, sinó també la dificultat i l’entrega que implica traslladar-ne l’obra al català, perquè “*traduir contes (o novel·les breus) demana més versatilitat que traduir una novel·la mitjana o llarga”,* segons Nolla. També va subratllar que aquest recull de vuit contes és “una porta d’entrada excel·lent a l’univers poètic i pertorbador de Mishima”, ja que hi conflueixen temes recurrents de l’autor, com la bellesa, l’erotisme, la mort o l’honor.

El traductor va posar de manifest la dualitat fascinant i polèmica de Mishima: un home d’acció i d’excessos que, tanmateix, va deixar una obra vastíssima i rigorosa. No és casual que la peça central del volum sigui *Patriotisme*, un relat sobre el suïcidi ritual que prefigura la seva pròpia mort. D’especial interès és també la reflexió de Nolla sobre la seva tasca de traducció, que ell va descriure com un procés de treball “gairebé artesanal”, fet a mà, en llibreta i bolígraf, amb l’objectiu de mantenir les mateixes cotes d’intensitat poètica i reflexiva que l’original.

En última instància, el discurs de Nolla va perfilar-se com un homenatge de doble tall: al geni literari de Mishima, capaç d’articular en pocs traços un univers moral i estètic, i a l’ofici de traduir, que posa en circulació, amb estima i rigor, veus universals en llengua catalana. És en virtut d’aquestes consideracions que Nolla va culminar la seva defensa amb una sentència lapidària: “una traducció és (o hauria de ser) sobretot un acte d’amor”.

[1] Aquest article es va publicar el dia 14/10/2025 a la revista digital *Núvol*. Volem agrair a l'autora i al director de la revista que ens hagin permès amablement la reproducció de l'escrit.